

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

22.11.2022

VN/18993/2022

Tieteentekijöiden lausunto yliopistojen koulutusvastuuesityksistä

Neljä yliopistoa on hakenut opetus- ja kulttuuriministeriöltä uusia koulutusvastuita. Tieteentekijät kiittää mahdollisuudesta lausua yliopistojen koulutusvastuuesityksistä. Kommentoimme koulutusvastuuihin yleisesti liittyviä näkökohtia sen sijaan, että kommentoimisimme yksittäisten yliopistojen esityksiä. Näitä yleisiä näkökohtia ovat: resurssit, koulutuksen ja tutkimuksen yhteenkietoutuminen, yhteiskunnan sivistys- ja osaamistarpeet sekä yliopistojen autonomia.

Kouluttaminen edellyttää henkilöstöresursseja

Tieteentekijät on huolissaan riittävistä resursseista koulutusvastuiden laajentamiseksi nykyisestä. Koulutusmääriä on tällä hallituskaudella lisätty ja Korkeakoulujen kestävä kasvun ohjelmaan sisältyy entistä kunnianhimoisempia tavoitteita opiskelijamäärien lisäämiseksi. Koulutustason nosto 50 prosenttiin nuoresta ikäluokasta 2030-luvun alkuvuosiin mennessä on suomalaisessa koulutuspolitiikassa keskeinen tavoite. Kuten lokakuussa julkaisu OECD:n selvitys Education at a Glance osoittaa, Suomi on jäämässä jälkeen verrokkimaiden koulutustasosta. Viimeisen vajaan 20 vuoden aikana koulutustaso ei käytännöllisesti katsoen ole Suomessa noussut, toisin kuin monissa muissa OECD-maissa. Painetta ja tahtoa lisätä koulutusmääriä on, mutta valitettavasti päätöksiä koulutusmäärien lisäämisen edellyttämistä resursseista ei vielä ole.

Kun koulutusvastuista päätetään, Tieteentekijät pitää tärkeänä, että niiden hoitamiselle on osoitetaan riittävät resurssit. Tieteentekijät painottaa myös yliopistojen vastuuta: on ristiriitaista hakea uusia koulutusvastuita ja samalla ilmoittaa koko yliopiston henkilöstön mittavista vähennystarpeista, kuten yhdessä yliopistossa on nyt menetelty. Ilman lisäresursseja uusi koulutusvastuu vaikuttaa väijäämättä mahdollisuuksiin tarjota korkealaatuista koulutusta uusissa ja jo olemassa olevissa koulutusohjelmissa.

Resurssivaje näkyy erityisesti määräaikaisten työsuhteiden suurena osuutena yliopistoissa, joissa opetus- ja tutkimushenkilöstöstä noin 70 prosenttia työskentelee määräaikaissuhteissa. Koulutusvastuiden laajentamisen ja opiskelijamäärien lisäämisen rinnalla tulisikin kulkea suunnitelma siitä, miten tämä 70/30-suhdeluku saadaan käännettyä toisinpäin. Kuten yliopistojen koulutusvastuuesityksissä kuvataan, koulutusaloihin liittyy pysyviä osaamistarpeita alueellisesti ja valtakunnallisesti. Tämän pysyvyyden tulisi heijastua työsuhteiden pysyvyyteen.

Päätökset koulutuksesta vaikuttavat tutkimukseen

Koulutusvastuista päätettäessä on syytä muistaa, että koulutus ja tutkimus kulkevat käsi kädessä. Samat tieteentekijät opettavat ja tutkivat. Koulutusvastuista päätettäessä onkin huomioitava, miten vastuut vaikuttavat tutkimukseen ja millaisia tutkimukseen perustuvia edellytyksiä koulutuksen järjestämiselle on. Parlamentaarisen TKI-työryhmän pohtiessa lisääntyvien tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostusten kohdentamista tämä koulutuksen ja tutkimuksen yhteys on syytä huomioida. On välttämätöntä lisätä yliopistojen perusrahoitusta, jotta kasvaviin koulutustarpeisiin voidaan vastata vahvistamalla korkeatasoisen tutkimuksen tekemisen edellytyksiä. Tieteentekijät kaipaavat ennen kaikkea työrauhaa tutkimukseen ja koulutukseen. Tieteentekijöiden jäsenkyselyn mukaan eniten haitallista työstressiä aiheuttavat määräaikaisuus,

rahoituksen hankkiminen sekä palvelussuhteen jatkumisen epävarmuus. Tilanne on mahdollista korjata riittävillä resursseilla.

Yhteiskunnassa on ennen kaikkea tarve sivistykselle

Tieteentekijät kiinnittää huomiota siihen, että koulutusvastuuesitykset on perusteltu työvoimatarpeista käsin. Yhden yliopiston esityksen tausta-aineistossa on jopa alan etujärjestön kalvot. Työvoima- ja osaamistarpeiden huomioiminen yliopistokoulutuksessa on tärkeä, mutta yksinään liian kapea näkökulma koulutukseen ja tieteeseen. Koulutuksen kautta tieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on huipussaan, eikä tämä vaikuttavuus rajaudu työvoiman kouluttamiseen. Tieteen ja koulutuksen tuottamaa sivistystä tarvitaan kestävän yhteiskunnan rakennusaineeksi. Yhteiskunnan kriisinsietokyky on täysin riippuvainen tieteestä ja korkean koulutuksen saaneiden sivistyksestä. Kestävä yhteiskunta tarvitsee koulutettuja, osaavia ja kriittiseen ajatteluun kykeneviä ihmisiä kaikilla sektoreilla ja elämän osa-alueilla. Koulutusvastuita on voitava perustella myös tällaisilla hyveillä.

Yliopistojen autonomia takaa korkeatasoisen koulutuksen

Samalla, kun yliopistojen perusrahoituksen puutteita korjataan, on vahvistettava yliopistojen autonomiaa. OKM:n selvityshankkeissa on todettu, että yliopistolain uudistus ei ole vastannut uudistuksen tavoitteeseen lisätä yliopistojen autonomiaa. Ministeriön tiukka taloudellinen ohjaus rajoittaa yliopistojen itsenäistä liikkumavaraa. On myös huomioitava, että rahoituksen kriteerit eivät pelkästään määritä rahoituksen jakamisen periaatteita vaan ne myös ohjaavat tutkijoiden toimintaa. Tämä on kyseenalaista perustuslaissa turvatun tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden kanssa. Yliopistojen ohjausjärjestelmää tulisikin arvioida kriittisesti tästä näkökulmasta.

Päätös koulutuksesta on samalla päätös siitä, mitä ja missä tutkitaan. Yliopistoilla on ymmärrys tarjoamansa koulutuksen ja tutkimuksen kokonaisuudesta sekä ympäröivän yhteiskunnan sivistys- ja osaamistarpeista. Nykyistä vahvemmat perusvoimavarat mahdollistaisivat tarpeellisten koulutusvastuupäätösten tekemisen autonomisesti. Valtiovallan tehtävänä on ennen kaikkea turvata resurssit yliopistojen tehtävien täyttämiseen.

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija, YTT Maija Mattila, maija.mattila@tieteentekijat.fi, p. 020 758 9618